

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

MOTSHEANONG/PHUPJANE 2024

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 27.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka tlhoko pele o qala ho araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng la bone, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.

3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Pale/Sengolwa sa Boholoholo	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso/Terama	(25)

4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO

Dithothokiso tseo o di rutilweng – Araba dipotso TSE PEDI.

Thothokiso eo o sa e rutwang – O TLAMEHA ho araba potso ena.

KAROLONG YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE.

KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso E LE NNGWE.

5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO) LE YA C (TERAMA)

- Araba dipotso tsa pale/sengolwa sa bohloholo le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
- Araba potso E LE NNGWE E TELELE YA MOQOQO le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba potso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B, o lokela ho araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA C. Sebedisa lenanennetefatso le hlahisitsweng leqepheng la 5 ho etsa kgetho ya hao.

6. BOLELELE BA DIKARABO

- Potso e telele ya Dithothokiso e lokela ho arajwa ka mantswe a 250–300.
- Dipotso tse telele tsa Pale le Terama di lokela ho arajwa ka mantswe a 400–450.
- Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.

7. Latela ditaelo tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka tlhoko.

8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.
9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
10. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:

KAROLO YA A: Metsotso e 40
KAROLO YA B: Metsotso e 55
KAROLO YA C: Metsotso e 55
11. Ngola ka mongolo o makgethe, o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlahisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO			
Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso TSE PEDI feela ho tsena.			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. 'Ke motsho ke motle'	Potso e telele ya moqoqo	10	6
2. 'Tonakgolo Tsiamé Kenneth Mopeli'	Dipotso tse kgutshwane	10	7
3. 'Kaofela ke mafome'	Dipotso tse kgutshwane	10	8
4. 'Ke tla o romella dipalesa'	Dipotso tse kgutshwane	10	9
MMOHO LE			
Thothokiso eo o sa e rutwang: O TLAMEHILE HO araba potso ena.			
5. 'Mme'	Dipotso tse kgutshwane	10	10
KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO			
ELA HLOKO: Araba potso E LE NNGWE e telele le E LE NNGWE ya TSE KGUTSHWANE. Ha o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba e kgutshwane KAROLONG YA C. O lokela ho araba potso E LE NNGWE feela KAROLONG YA B le YA C.			
Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
6. <i>Botsang lebitla</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	11
7. <i>Botsang lebitla</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	11
8. <i>Diepollo</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	14
9. <i>Diepollo</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	14
10. <i>Mme</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	16
11. <i>Mme</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	16
12. <i>Tutudu ha e patwe</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	18
13. <i>Tutudu ha e patwe</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	18
KAPA			
SENGOLWA SA BOHOLOHOLO: Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohohoholo.			
14. <i>Ke qati e a lomisanwa</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	20
15. <i>Ke qati e a lomisanwa</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	20
KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA			
Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
16. <i>Seyalemoya</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	22
17. <i>Seyalemoya</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	22
18. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	24
19. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	24
20. <i>Lejwe la Kgopiso</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	26
21. <i>Lejwe la Kgopiso</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	26

ELA HLOKO: Dikarolong tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO, ha e NNGWE e lokela ho ba ya di dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa mofuta wa moqoqo kapa TSE PEDI tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane. —

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore na efela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (✓)
A: DITHOTHOKISO (<i>tseo o di rutilweng</i>) (Potso e telele ya moqoqo KAPA dipotso tse kgutshwane)	1–4	2	
A: DITHOTHOKISO (<i>eo o sa e rutwang</i>) (Dipotso tse kgutshwane)	5	1	
B: PALE (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane) KAPA	6–13	1	
B: SENGOLWA SA BOHOLOHOLO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	14–15		
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	16–21	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA TLHOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso E LE NNGWE YA MOQOQO le E NNGWE YA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba potso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso TSE HLANO (POTSO YA 1–5). Araba dipotso TSE THARO feela.

DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG

Kgetha mme o arabe dipotso TSE PEDI feela dithothokisong tseo o di rutilweng selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4). O TLAMEHA ho araba POTSO YA 5, e leng thothokiso eo o sa e rutwang.

POTSO YA 1: POTSO E TELELE YA MOQOQO

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KE MOTSHO KE MOTLE – KPD Maphalla

- 1 'Nna ke motsho, ke motle,
- 2 Ke ema kapele ha ke thonngwa ka lebitso;
- 3 Leha a itshasitse mabewana a lefatshe
- 4 Le nna ke Seilatsatsi ha ke tlakasele.'

- 5 'Nna ke motsho, ke motle
- 6 Ke semomotela le nna hara ditjhaba;
- 7 Leha di kopane palesa tsa lefatshe
- 8 Le nna ke shweshwe ha ke belaele.'

- 9 'Nna ke motsho, ke motle,
- 10 Ke twadi, ke benya seka kgauta;
- 11 Leha a ikeme mabenyanane a lefatshe
- 12 Le nna, ke senakangwedi ha ke thothomele.'

- 13 'Nna ke motsho, ke motle
- 14 Ke a boheha, ke kganya seka letsatsi;
- 15 Leha di teane dinaledi tsa lefatshe,
- 16 Le nna ke mphetlatlatsane naledi ya meso.'

Ho ya ka wena, na kgetho ya mantswe eo sethothokisi se e sebedisitseng thothokisong ee, e nepahetse? Ngola moqoqo moo o dumellanang kapa o hananang.

Karabo ya hao e be bolelele ba mantswe a 250–300.

[10]

POTSO YA 2: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

TONAKGOLO TSIAME KENNETH MOPELI – MM Makappa

1 Qhaqha o qhaqholle qhobane sa kweneng,
 2 Qala botjha, bopa Qwaqwa e be Seilatsatsi
 3 Seilatsatsi wa ntate Mohale, hoba moreneng
 4 Ho phela bahale,
 5 Bahale ba lwana ya sedulamatswapong ntwā;
 6 Hlahisa mmala o ka mpeng,
 7 Bontsha hore o morena,
 8 O bontshe Dikwena le Batlokwa
 9 Hore kopano ke matla!
 10 Futsa, o futse ntataomoholo Letlama,
 11 Letlama wa ho tlamahanya tjabana sa hae
 12 Ka lesika la tholo.

13 Lesika la tholo ke eng?
 14 Lesika la tholo ha se teele ha le kgaohe;
 15 Teele ke eng ha e se nthwa maaparathethana,
 16 Rona re bapala papadi ya lerumo le thebe!
 17 Ha e letse eba ke kgotso ya Letlama.

- 2.1 Hlalosa se bolelwang ke sethothokisi molathothokisong wa 6. (2)
- 2.2 Bolela lebitso la phetapheto e sebedisitsweng molathothokisong wa 13 le 14. (1)
- 2.3 Fana ka mokgabisopuo o hlahang molathothokisong wa 9. (1)
- 2.4 Ke hobaneng ha Tonakgolo Mopeli a rehilwe lebitso la 'Letlama' molathothokisong wa 11? (2)
- 2.5 Bohlokwa ba sejura e sebedisitsweng molathothokiso wa 10 ke bofe? (2)
- 2.6 Tshwaela ka tshetshefo tshebediso ya poeletsamodumo e fumanwang molathothokisong wa 1 (2)

[10]

POTSO YA 3: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KAOFELA KE MAFOME – KPD Maphalla

1	O kile a lemosa baena Mmoledi,
2	Ditjhaba di itebetse di eja mothebelele,
3	O kile a re tsa lefatshe ke lefeela
4	Kaofela ke mafome
5	Di a fela.
6	Mofuthu wa mahlasedi ha tsatsi le tjhaba,
7	Moya maphodi ha le haba madikelo,
8	Ka nnete tsa lefatshe ke lefeela
9	Kaofela ke mafome
10	Di a fela.
11	Dipina tsa dinonyana ha hwetla le kena,
12	Melodi ya ditswere ha di rura mohlakeng,
13	Ka nnete tsa lefatshe ke lefeela
14	Kaofela ke mafome
15	Di a fela.

3.1	Fana ka mofuta wa karaburetso o hlahang molathothokiso wa 11.	(1)
3.2	Hlalosa molathothokisong wa 2 ka mantswe a hao.	(2)
3.3	Ke bokgabo bofe bo sebedisitsweng molathothokisong wa 7.	(1)
3.4	Komelo e fumanwang molathothokisong wa 1, e sebedisitswe ka sepheo sefe?	(2)
3.5	Lehlaso le hlahang molathothokisong e meraro e qetellang temanathothokisong ka nngwe le na le kgahlamelo efe ho mmadi?	(2)
3.6	Na mongodi o sebedisitse sehlooho sa thothokiso ee 'kaofela ke mafome' ka tshwanelo mabapi le dikahare tsa thothokiso ee? Tshehetsa karabo ya hao.	(2)
		[10]

POTSO YA 4: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KE TLA O ROMELLA DIPALESA – KPD Maphalla

1	Ke tla o romella dipalesa,
2	Wena lehakwe la pelo ya ka,
3	Ke tla o romella dishweshwe
4	Tse kganyang seka dinaledi.
5	Ke tla o romella dipalesa
6	Tse monko o monate seka hisopa;
7	Tse hohelang le dinotshi di iphetela,
8	O tle o tsebe ha ke phomole ke lerato.
9	Ke tla o romella dipalesa
10	Tse kgabileng jwalo ka wena nnake;
11	O tle o tsebe hore o palesa ya ka,
12	Ha ke o bona ke lakatsa ho phela.
13	Ke tla o romella dipalesa
14	Tse tlanngweng ka kgwele ya lerato,
15	Ha o di tadima o tle o nkgopole
16	Nna motshwaruwa wa rato la hao.

4.1	Bolela lebitso la mokgabisopuo o sebedisitsweng molathothokisong wa 2.	(1)
4.2	Molamotjetje o hlahang molathothokisong wa 3 o sebedisitswe ka sepheo sefe?	(2)
4.3	Ke mofuta ofe wa karaburetso o fumanwang molathothokisong wa 6.	(1)
4.4	Fana ka moelelo o otlohileng wa molathothokiso wa 16.	(2)
4.5	Fana ka molaetsa o totobatswang ke sethothokisi ka thothokiso ena.	(2)
4.6	Sekaseka tshebediso ya lehlaso thothokisong ena.	(2)
		[10]

MMOHO LE

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG

O TLAMEHA ho araba potso ena.

POTSO YA 5: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka tlhoko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

MME – M Mohapi

- 1 Hlompha ntatao le mmao
- 2 O bone ha Modimo a o ekeletsa bophelo,
- 3 Mosala a dutse o ja mmae lehelohelo,
- 4 Motho ya jwalo ke ya madimabe ho feta,
- 5 Ke re wena mme moratuwa wa me.
- 6 Rata mmao le nna ke a mo rata,
- 7 Kajeno o monna o lebetse mmao ya o hodisitseng,
- 8 Hosane o tla ba mosadi ya jwang ya hlohang teboho?
- 9 Mmao a tetse menate, a o tella bophelo ba hae,
- 10 Kajeno o motho bathong.
- 11 Rato la motswadi ke thebe e lekgwamphiri,
- 12 O fuama bana sa kgoho e fuame ditsuonyana,
- 13 O ba sireletsa sa kgoho e sireletsa ditsuonyana phakweng,
- 14 Bomme ke dithatohatsi, ke mafumahadi,
- 15 Ke bahale, tau di mesana.

- 5.1 Hlwaya molathothokiso, temanathothokisong ya 1, o hlalosang hore ngwana ya botswa o kgathatsa maikutlo a mmae. (1)
 - 5.2 Ke phetapheto ya mofuta ofe e sebedisitsweng melathothokisong ya 7 le 10? Ke mantswe afe a bopang mofuta oo wa phetapheto? (2)
 - 5.3 Fana ka lewa la bothothokiso ho tswa molathothokisong wa 11. (1)
 - 5.4 Enjambamente/Molatswelli o sebedisitsweng molathothokisong wa 1 o sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
 - 5.5 Bohlokwa ba kganyetsano e fumanwang melathothokisong ya 7 le 8 ke bofe? (2)
 - 5.6 Tshwaela ka tshetshefo tshwantshiso e fumanwang molathothokisong wa 15. (2)
- [10]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, potso e telele ya moqoqo kapa ya dipotso TSE KGUTSHWANE.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA B, o tlameha ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

PALE**POTSO YA 6: POTSO E TELELE YA MOQOQO****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Ho na le maikutlo a reng Tsietsi ke mophetwa ya tshitja. Na o dumellana le maikutlo ao?

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 7: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA A

'Ntja ke ya bitsang batho ba bang dintja e le batho.' Ho rialo Tsietsi a se a jele masooko. 'Ya reng batho ba bang ke dintja ke yena ntja. O tsebella kae hore batho ke dintja?'

Eitse ha Kotsi a kgoroha, Tsietsi a kgwetjha, a tswela ka ntle. Kotsi a mo kgorohela. Tsietsi a kgwetjha. Kotsi a ola tshepe pela ntlo, a tla a se a e kokositse ho tla ngabaola Tsietsi ka yona. Tsietsi a baleha a pota ntlo. Kotsi a mo lelekisa ka matla. Batho ba ne ba se ba boetse ba eme matlotlosiya. Bana ba ne ba se ba boetse ba keketeha, ba utlwile monate. Eitse ha Tsietsi a elellwa hore motho enwa o hlile o ikemiseditse ho mmolaya, a se hula a ba a se kgwatha, a se supisa seropeng sa Kotsi. Kotsi a bitswa fatshe ka potlako. A bokolla.

5

10

Ho kgabola ha sethunya ka mehla ho hohela mapolesa. Mapolesa a utlwa ha sethunya se kgabola. A ne a le hole, mme a phakisa a potlakela moo ba utlwileng mokgwathatsa.

'Phahamisa matsoho!' ke mapolesa ao ha a fihla a se a tonne mahlo, a famotse dinko, a hatela hodimo, ho se ho hlile ho senyehile moo ho ditsweng hantle. Tsietsi a potela ka sekgutlo, a tlola terata, a ba a tlola terata. Ya eba mohoula kamora hae. Mapolesa a mang a kena koloing e nngwe, a pota ka nqane. A mang a lelekisa Tsietsi ka maoto.

15

- 7.1 Ke eng e halefisitseng Tsietsi temeng e ka hodimo? (1)
- 7.2 Mapolesa a hohetswe ke eng ho ya sebakeng sa ntwā? (1)
- 7.3 Fana ka lebaka le entseng hore Tsietsi a qetelle a thuntse Kotsi seropeng. (1)
- 7.4 Hlalosa maikutlo a bana ba neng ba shebelletse ntwā dipakeng tsa Kotsi le Tsietsi. (2)
- 7.5 Bolela mothinya o sa lebellwang o iponahaditseng ha Kotsi a se a hlokahetse. (2)
- 7.6 Mohanuwa ke mophetwa wa mofuta o jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 7.7 Sesosa sa kgohlano ke sefe paleng ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 7.8 Tshohla hore karaburetso ya pono e sebedisitsweng temeng e ka hodimo e ka ba le ditlamorao dife tse bosula bophelong ba bana ba banyane. (3)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA B

'E leshano ntho ena!' ho realo Tsipane a se a supile ho tjang ka sethunya. 'Ho feela batho ba sa tshepahaleng bana.'

Tsietsi a mo tadima, a utlwa a mo hauhela. Yaba o re a lokollwe a tsamaye, empa a phethe kamoo a tshepitseng, a ye hae, a yo robala.

Lepolesa la batho la lokollwa le ntse le apere kobo, la kena tseleng. Tsietsi a le sala morao a ntse a apere diaparo tsa sepolesa. A le sala morao a tsamaya tlasa difate, a ngotlile mohwasa. La ya lepolesa. La ya. La leba hantle seteitjheneng sa mapolesa. Eitse ha le atamela heke ya seteitjhene, Tsietsi a lokolla habedi mme lepolesa la wela heheng ya seteitjhene sa mapolesa, la re po! 5

Eitse ha mapolesa a tswa a phasaphasitse ho tla bona hore ho etsahala eng, a nyarela ka mona le ka mane, a bona setopo heheng. Tsietsi le yena a hlaha ka kgoro ya hae, a tla inama pela setopo, a kgotsa le ba kgotsang, a tatasela le ba tataselang. A titimela kwana le kwana jwalo ka ba bang, empa yena yaba ha a sa kgutla, o ikela mane ha Tsipane moo a fihlileng a mmolella hore wa mphato o ne a se a ilo ba tjhesa empa a tjheswa pele a tjhesetsa, a baka kganarehadi batho ba sa robile monakedi. 10

'Ke o jwetsitse!' Ke Tsipane eo a se a tonetse Tsietsi mahlo. 15

'Ke o jwetsitse hore ntho tseo ha di tshepahale. Re ne re se re tshelletse ka tlong bosiung bona! O no mmamela ha ke re ntho tsena ke maseaqheme.'

- 7.9 Ke hobaneng ha Tsietsi a ne a sala lepolesa morao? (1)
- 7.10 Maikemisetso a mongodi ke afe ka ho sebedisa sebaka sa morung paleng ee? (2)
- 7.11 Ho apara diaparo tsa sepolesa ho re bolella hore Tsietsi ke mophetwa wa semelo se jwang? Hlalosa. (2)
- 7.12 Ketsahalo eo Tsietsi a tshwarwang ke mapolesa e re bopela mothati ofe wa buka? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 7.13 Bolela batho ba babedi bao Tsietsi a neng a kgona ho bula sefuba sa hae ho bona. (2)
- 7.14 Tjhadimo ya mongodi ke efe ka mapolesa a neng a dula a lelekisa Tsietsi? Hlalosa. (2)
- [25]**

POTSO YA 8: POTSO E TELELE YA MOQOQO**DIEPOLLO – T Seema**

Ho na le maikutlo a reng Diepollo ke mophetwa ya tjhitja. Na o dumellana le maikutlo ao?

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 9: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****DIEPOLLO – T Seema**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA C

Le nna ke ne ke ba tshaba hee, Ha ke ntse ke hola, bashemane ba sa tswa mophatong re ne re ba tshaba le ha ba se ba hlatswitse letsoku. O ka inahanela hee, hore na ke ne ke tshohile hakaakang haholo ha ke se ke ba bone mafolomabe.

Ha ke utlwa ntho e batang e nthetsa, ka lekanya feela hore ke noha. Ho nkile metsotswana hore ke hetle ho shebisisa hore na keng. Ka haroha letswalo ha ke lemoha hore ke ntja e ntseng e tsamaya le wona makolwane ana. E nngwe ya dintja tse pedi tseo ke di boneng pejana, e ne e bile e thalehilwe ka letsoku molaleng mona. Ha ke re Modimo o etsa mehlolo ke tiisitse, hobane eitse moo ke kgodisehileng hore jwale ntja ena e tlo tsosa dibata masene, le letho! E fihlile ya mphofonela feela ya theohela ka lengopeng.

5

10

Wa tseba le kajeno ke sitwa ho utlwisisa hore na ke phonyohile jwang mohlang oo. Hobane eitse kamora hora ho isa ho tse pedi mong a phokola pina, kaofela ba e dumela ba nyolosa ka kgoro e ka mose wane ho lengope, e leng moo ke lebileng teng. Ha ke tlohela sefatjana seo ke neng ke ipatile ka sona, ka ikutlwa ke kgathetse ke sa batle letho. O ka inahanela le wena hore na ke ntho e jwang ho ngwamarela sefate nako e kaalo.

15

Ho ne ho le lekgaba masimong, ha ke a bona le hore na ba dikelletse hokae. Ke utlwa feela pina e se e shwelella hore mohlomong ba kene metseng e pele.

- 9.1 Ke eng e neng e thetsa Diepollo leotong ho tswa temeng? (1)
- 9.2 Fana ka ketsahalo e sa kgolweheng e etsahetseng temeng e ka hodimo. (1)
- 9.3 Bolela lebaka le neng le etsa hore Diepollo a ikutlwe a kgathetse haholo ha a theoha sefateng seo a neng a se mamaretse? (1)
- 9.4 Bolela ketsahalo e hlahisang mothinya o sa lebellwang o iponahaditseng ha Diepollo a ne a palame bese e yang Mahlwenyeng. (2)

- 9.5 Hlalosa mathata a bakilweng ke ditumelo tse fapaneng bophelong ba Dibakiso le Raitlhwana. (2)
- 9.6 Motsokapere ke mophetwa wa mofuta o jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.7 Sesosa sa kgohlano ke sefe paleng ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.8 Na ketsahalo ya Diepollo ya ho balehela ho nyalwa e ne e nepahetse? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA D

Athe ba bohadi ba ka ba tla mpontsha mmala o ka mpeng, haholoholo kamora lefu la ntate matsale. Morao tjena e ne e se eka ba a ntlhadihuwa. E ne e se eka ke mantlwaneng, etlare moo ke phehileng motoho wa motoho, mme matsale o tla bua ntho tse sa feleng ka wona, tomoso ha e utlwahale, helang batho, tomoso e tla utlwahala kae motoho o se o phehilwe. O iponela ka mahlo hore batho ba mpa feela 5
ba mphuduha sepono, ba mpatla lehe ke se kgoho.

Ke ne ke sa makale ha tsena di etsahala kamora lefu la ntate matsale, hobane leha ke tla ya dula Tshwane ho tloha Mangaung ke ka lebaka la ntate matsale. Mme yena o ne a sa ntsebe le ho ntseba, o ne a utlwe feela ka ho nyala ha mora hae, o ne a nkutlwa ka pale mangolo a balwa. 10

Ha Pontsho a tlile hae ho ne ho na le phetoho, ke ne ke na le motho eo nka tshehang le yena re qoqe ka Foreistata, le bodulo ba hae Smithfield, moo yena le Motshweneng ba neng ba se ba phela teng. Ha a tsamaya ke ne ke hlora hape, haholo hobane o ne a qeta nako e telele pele a etela Tshwane hape. Le hoja re ne re ngollana kgafetsa ho ne ho sa lekana. 15

- 9.9 Ba bohadi ba Diepollo ba qadile ho mo fetohela kamora ketsahalo efe? (1)
- 9.10 Ke hobaneng ha Diepollo a ne a hlora ha Pontsho a tsamaya? (2)
- 9.11 Taba ya hore Pontsho a tshehe hamonate ha a na le Diepollo, e hlahisa Pontsho e le motho wa semelo se jwang? Hlalosa. (2)
- 9.12 Ketsahalo eo Diepollo le Zeblon ba neng ba fumana mapolesa a ba emetse thibellong, e re bopela mothati ofe wa poloto? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.13 Bolela diqoso tse pedi tseo Diepollo a neng a qoswa ka tsona, ha a ne a tshwarwa ke mapolesa Rammulotsi. (2)
- 9.14 Tjhadimo ya mongodi ke efe ka bomatsale ba dulang le dingwetsi tsa bona? Hlalosa. (2)

[25]

POTSO YA 10: POTSO E TELELE YA MOQOQO**MME – NP Maake**

Ho na le maikutlo a reng Mme ke mophetwa ya tjihtja. Na o dumellana le maikutlo ao?

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 11: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****MME – NP Maake**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA E

Ha etswa thapelo ya ho qetela, mme ha sefela sa ho qetela se phokolwa, mobu o se o kgutliseditswe mobung, lerole leroleng, ha kwalwa lebitla, bontate ba kgarametsana ba hlothana dikgarafu, e mong a ba a batla a thella a wela ka lebitleng, a mpa a itshwarella ka baki ya e mong, ya taboha ya re tlerrr, monga yona a halefa hampe, kaha e ne e le sutu ya hae ya ho qetela. Mmateboho a mmona Mme a tutubetse. A bona mesebetsi ya hae e kwahelwa ka mobu, athe ha se yena feela ya bonang mesebetsi ena, le bomme ba bang, bao Mme a ileng a ba thusa, ka bana ba bona ba tshwerweng ke mafu a sa tsejweng, le bao a ba rutileng tsa setso tseo a neng a di tseba, ba ne ba shebile le bona. Ba ne ba lla, ba bang ba llela ka dipelong, ha ba bang ba lla pepenene, ba llela mma bona. E ne e hlile e le Mme ka nnete, mme wa bohle ba mo tsebileng. Esitana le yena mohatsa Lesole, ya ileng a mo leleka ha hae, o ne a lla, a lla habohloko, pelo e sisa. Ba bang re ka re ke motho ya kgopo, ya lelekileng Mme ha a le makgatheng a lefu, empa ha re hopola hore o ile a mo amohela, mohlomong re ka mo tshwarela.

Bona ke bona bophelo kamoo bo leng kateng. Ho ka ba bonolo hore re ka ahlola mohatsa Lesole, ra re o kgopo.

- 11.1 Bolela hore diketsahalo tse etsahalang temeng e ka hodimo di etsahala lefung la mang. (1)
- 11.2 Bolela dintho TSE PEDI tseo motho a hlokahetseng a neng a di etsetsa batho ba Sebokeng. (2)
- 11.3 Bolela ketsahalo e hlahisang mothinya o sa lebellwang o iponahaditseng ha Diseko a ne a phutha diaparo tsa Mme ka mora lefu la hae. (2)
- 11.4 Hlalosa ketso e sa tlwaelehang e entsweng ke batho ba neng ba tlo kopa Dikeledi. (2)
- 11.5 Thollo ke mophetwa wa mofuta o jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

- 11.6 Sesosa sa kgohlano ke sefe paleng ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.7 Tshohla hore karaburetso ya pono e sebedisitsweng temeng e ka hodimo e ntsheditse kgohlano pele jwang. (3)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA F

Tsena ho Diseko di ne di sa kene, empa Mme a di pheta a sa kgathale. Qetellong tsa mo kena hantle, a ba a leboha Mme, mohla ho na beng ho tla hlaha tsietsi. Ho ne ho se motho ka lapeng mohlang oo, mme yena mohatsa Lesole o ne a ile a lebala ho tima kerese eo a neng a batla ho hong ka yona ka tlasa bethe. Eitse ha a se a se fumane seo a se batlang, a e siya hona moo fatshe, pela bethe, a notlela lemati, a tswa a potlakela moo a neng a tatetse teng. Moya o neng o kena ka fesetere e sa kwalwang wa foka, wa pheula lelakabe la yona, la tshwara kobo e neng e leketla betheng, mollo wa qala. E ne e be bona bana ba bapalang tseleng ba boneng ha kgaretene di qala ho tshwara mollo, ba ileng ba hoeletsa ba re, 'Ntlo e a tjha, ha ntate Lesole ho a tjha!' batho ba phallela ho tla tima mollo. Basadi ba tla ba tshwere kgameho tsa metsi, bana ba tshwere mabeketshana, ho tlile le ho so kang ho tseba ho tsamaya hantle, ho re ho tlilo thusa ho tima mollo. 5

Hoja e ne e se ka bona bana bao a ba tebelang ha ba bapala pela jarete ya hae, ntlo e ka be e ile ya tjha lore! Empa ka lehlononolo mollo o ile wa kgaoletswa o eso senye haholo. Ha ba kena, ho ne ho tjele bethe, le tsona dikgaretene tsa kamore. 10 15

- 11.8 Ke hobaneng ha ntlo ya Diseko e ile ya tjha? (1)
- 11.9 Bolela tshenyo e bakilweng ke mollo ntlong ya Diseko. (2)
- 11.10 Taba ya hore Diseko a hane ha bana ba bapalla ha hae e mo hlahisa e le mophetwa wa semelo se jwang? Hlalosa. (2)
- 11.11 Hlalosa tomatso e hlahang moo Thollo a hanang ho tshela mobu lebitleng la Mme. (2)
- 11.12 Mongodi o rehile Dikeledi lebitso leo ka sepheo sefe? (2)
- 11.13 Tjhadimo ya mongodi ke efe ka batho ba sa batleng ha bana ba bapalla pela matlo a bona? Hlalosa (2)

[25]

POTSO YA 12: POTSO E TELELE YA MOQOQO**TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Ho na le maikutlo a reng Tutudu ke mophetwa ya tjitja. Na o dumellana le maikutlo ao?

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 13: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA G

Motsamai o ne a mametse ka tlhoko e kgolo ha Tutudu a ntse a itlhalosa, mme a leka ho kopanya taba ena le tshotlako eo bana ba sekolo ba llang ka yona. Leha Tutudu a ne a utlwahala a mo rekile maikutlo, a se ke a bontsha; a mpa a ikgethela ho sekaseka taba ho fihlela a fumana botaba ba yona. Pelo e nngwe ya re e ka nna yaba Tutudu o kenwe ke moya wa boiphetetso, kapa mohlomong kgolo e thata e mo thatafaditse pelo le ho mo amoha botho. Ka lehlakoreng le leng Motsamai o ne a se a ntse a sheba Tutudu ka la moleka. Leha ho le jwalo, ka baka la ho ba ngwana ya rutehileng hantle, a qoba ho kenakena taba eo le yena a se nang bonnete ba yona. A ikgethela ho mamela ho feta ho phehisa ka puo. Ha e se e batla e le motsotso o molelele Tutudu a kgutsitse, moeti wa hae a kopa tsela. 5 10

A potlakela moo a dulang teng; empa ha a le tseleng a ka a ema, a ja masapo a hlooho. Ha taba di mo ferekanya o ye a lakatse ho utlwa maikutlo a mang e le ho nnetefatsa kapa ho fetola maikutlo a hae. Ha taba di le tjena, motho ya sebete ho toba taba, leha e ka qhala setswalle, ke Ntefeleng. Ka lebaka la ho sebetsa mmoho ho tloha selemong se ka pela seo, Motsamai o entse mahakantshane leha a so ka a bona hore moya o fokela kae. 15

- 13.1 Fana ka mabaka A MABEDI a thulanang a neng a etsa hore Motsamai a ferekane maikutlo temeng e ka hodimo. (2)
- 13.2 Ke hobaneng ha Motsamai a ile a etsa qeto ya ho botsa Ntefeleng ka ditaba tseo a di utlwileng ka Tutudu? (1)
- 13.3 Ke mothating ofe wa molapoloto moo Thebe a kopang tshwarelo ho Tutudu? (1)
- 13.4 Bolela mothinya o sa lebellwang o iponahaditseng ha Mmanthoto a ne a ilo tjoditsa Dikgapane mosebetsing o be o bolele ditlamorao tsa teng. (2)
- 13.5 Tselapedi ke mophetwa wa mofuta o jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

13.6 Sesosa sa kgohlano ke sefe paleng ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

13.7 Sepheo sa mongodi ke sefe sa hore a tlise boThabang sebakeng sa Thabure? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA H

Dikgapane o hlile a fihla, leha a fihlile e le kgale Tselapedi a butse, a ba a nna a potapota sekolo. Metsotswana a fihlile, ha tla fihla Thebe, a tsamaya le matitjhere a sehlotswana. Eo a hla a toba Dikgapane ka diqoso, mme ngwana batho le yena a ikarabela: 'Butle ho ngosa o eso fumane tlaleho. Motho yane wa ka wa Maokeng, motsheare wa mantsiboya, balakatha. Wena, ka nnete, o ne o tla etsang ha motho a fihla a se a le direng, a re nyalo le eme? Ka tlameha ho nyahlatsa tsohle; tsatsi la maobane e be la hae. Haufinyana le nna ke tla tshwana le banana ba bang.' Thebe o ne a shebile Dikgapane ka la Kaine, ho bonahala hore o hlile o nyontse. Empa o tla reng? A sisinya hlooho hanyenyane, a dula fatshe a ntse a bontsha ho teneha. 5

'Bofetwa ke moleko wa ntho; empa bona ba hao ke bona eka bo mathetse hloohong.' Dikgapane a iphanya le yena, a botsa potso: 'Di ya jwang ditlhophiso? Nna ke bona eka se pitlile. O kae yane e motsho eo e ka reng setlhare sa lekgwekgwe?' Thebe a sitwa le ho araba feela. A tlallana. A fufulelwa. A qetella a suthile pela Dikgapane hobane o ne a utlwa hore o tla qetella a mo sothile molala ka matsoho. 15

Tutudu o ne a ntse a utlwa pina le ha mantswe a teng a ne a sa a utlwisise hantle ka baka la ho ba sebakana.

13.8 Ke hobaneng ha Thebe a ne a halefetse Dikgapane hakaana qotsong e ka hodimo? (2)

13.9 Bolela lebaka le entseng hore Dikgapane a bue Tutudu hampe qotsong e ka hodimo. (2)

13.10 Taba ya hore Dikgapane a bolelle Thebe leshano e mo hlahisa e le mophetwa wa semelo se jwang? Hlalosa. (2)

13.11 Hlalosa tomatso e hlahang moo mapolesa a neng a disitse ntlo ya Thebe. (2)

13.12 Na sehlooho sa buka se tsamaelana le dikahare tsa yona? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

13.13 Ketso ya hore Thebe a fumantshwe kotlo, e re bolella eng ka tihadimo ya mongodi? (3)

[25]

KAPA

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohohoholo.

POTSO YA 14: POTSO E TELELE YA MOQOQO**KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Sekaseka maele a reng, 'Ha ho tume dimelala' o itshetlehile ka diketsahalo tsa tshomo ya 'Mmutlanyana le Taumoholo'.

Mogogo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 15: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa dithoko tsa seboko.

TEMA YA I**MASOPHA (Ntwa ya Tlokoeng)**

- 1 Thoane e tswile majweng, thabeng,
- 2 E tswile bale ba bolotse,
- 3 Bale ho bolotse ba Lewelewele,
- 4 O binne pitiki hodima mohlaba.
- 5 Selepe se madi sa Ramakakane,
- 6 Se thipa e bohale.
- 7 Hodiotswana la boRamakakane,
- 8 Se thipa e bohale.
- 9 Hodiotswana la boRamoretlo
- 10 La otlala Morolong,
- 11 La mo apesa ka dipheo,
- 12 Lephatswa la Mmatau wa Bakgatla.

- 15.1 Bolela mara a ileng a hlaselwa ho tswa qotsong e ka hodimo. (1)
- 15.2 Ke hobaneng ha phutuho e bile nakong eo Lewelewele a neng a boloditse ka yona. (2)
- 15.3 Fana ka mabitso a baena BA BABEDI ba Thoane. (2)
- 15.4 Hlalosa se bakang hore phutuho eo ho buuwang ka yona e tshwantshwe le lehodiotswana. (2)
- 15.5 O utlwisisa eng ka mola wa 11? (2)

- 15.6 Hlalosa hore tlhoko e fihletsweng ntweng ena e susumeditse ke dintlha dife TSE PEDI. (2)
- 15.7 Ha o ne o le Lewelewele o ka be o ile wa etsa jwang ha o futuhelwa nakong eo o sa ntsaneng o shebane le mabaka a mang ka yona? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA J**OBE**

Ba re e ne e le mosadi wa motse o mong ya loyang. Mosadi enwa o ne a na le batho bao a loyang ka bona mme taba ena e le sephiri. E ne e se feela batho, empa o ne a na le ditshwene le dithotsela hape. Mosadi enwa o ne a na le mora ya neng a se a le dilemong tsa ho nyala. Mohlankana enwa o ne a rata morwetsana e mong wa motseng o mong. Yaba o kopa ho nyallwa. 5

Jwale ngwetsi e ne e makatswa ka mehla ke tse ding tsa dintho tse neng di etsahala lapeng mona mme yena a sa di utlwisise. Ka matsatsi a mang, matsale o ne a mo laela ho pheha dijo tse ngata. Ha ho tsohwa ka le hlahlamang, dijo tseo ha di yo, feela ho sa tsejwe hore di jelwe ke mang, le hona neng. Hona ho ne ho makatsa haholo. Ha a botsa monna wa hae, le yena o ne a sa utlwisise. Athe matsale o nka dijo tsena bosiu ha batho ba robetse, ho ya fepa batho ba hae naheng kwana. 10

Jwale ha matsatsi a ntse a e ya le dibeke di rwalellana, mme le ngwetsi e se e tlwaela bohadi, yaba matsale o rera ho ruta ngwetsi mosebetsi ona wa hae, ba tle ba sebetse mmoho. Yaba o bitsa ngwetsi, e le hara bosiu hore ba tsamaye. Ba tsamaya, ba tsamaya, ba tsamaya. Ngwana batho a maketse hore ho uwa kae ebile a tshohile mafiking ao a bosiu ... 15

- 15.8 Bolela ntho e neng e makatsa ngwetsi ha e fihla bohading ba yona. (1)
- 15.9 Hlalosa sehalo se ikutlwahatsang tshomong ena. (2)
- 15.10 Sepheo sa ho pheta mantswe ana, 'Ba tsamaya, ba tsamaya, ba tsamaya' ke sefe? (2)
- 15.11 Hlalosa maikutlo a qholotswang ke seo ngwetsi e ileng ya se etsa kwana diahelong tsa baloi. (2)
- 15.12 Hlalosa kamoo kotlo ya ngwetsi e neng e tsamaelana kapa e sa tsamaelane le tshenyo eo e neng e e entse kateng. (2)
- 15.13 Na sehlooho sa tshomo se tsamaelana le diketsahalo tsa yona? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ha o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Ha o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale araba ya moqoqo.

POTSO YA 16: POTSO E TELELE YA MOQOQO

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

'HA LE THAKGISWE' – M Leduma

Ho na le maikutlo a reng Kotopi o dihetswe ke Makau hore a iphumane a le mathateng ao a iphumanang a le ka hara ona. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]

POTSO YA 17: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

'SEKGOBO SA TSHIFANALEHATA' – J Radebe

Bala qotso ena e latelang ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa terama yohle.

TEMA YA K

MMANTHAKO:	Ha ke mo sireletse, etswe ha ke tsebe moo a ileng teng hle ntate Mokeo. Empa akere o a tseba le wena hore Tholang moya oo wa hae wa bothuela, oo rona re le batswadi ba hae re o kgellang fatshe, o mo tsekedisisa tjena?	
MOKEO:	Eke, jwale o tla bua ditaba. Tholang o tsekediswa tjena le masiu ke moya ona wa bothuela, akere?	5
MMANTHAKO:	Ke tjho jwalo, mme rona ha ho letho leo re le etsang ho mo fodisa kapa hona ho mo isa lefehleng a tsebe ho fola.	
MOKEO:	Na Mmanthako, ha o se o tebisa maikutlo a hao a nnete a botswadi, lefehlo leo la lona na ke ntho ya nnete, e teng?	10
MMANTHAKO:	O se ka mmakatsa ntate. He! O batla ho reng na jwale ntate Mokeo? Na ke potso ntho eo, kapa o a phoqa na mmanye?	
MOKEO:	Ke tla phoqa hantle ho se tjena! Mmanthako, ha re ke re shebisane taba ena ka mahlo a ntjhotjho, re e nyakurele, re e phenyekolle, re fumane hantle motso wa yona.	15

- 17.1 Bolela se fapanyang Mmanthako le Mokeo. (2)
- 17.2 Ho latela dipuo tsa Mmanthako, ke sefe seo yena le monnae ba ka se etsang ho phekola Tholang? (1)
- 17.3 Akaretsa se ileng sa etswa ke batswadi ba Tholang letsatsi le hlahlamang ha ba lemoha hore Tholang ha a robala hae. (2)

- 17.4 Mokeo ke mofuta o jwang wa sebakadi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.5 Bolela hore mantswe ana a Mokeo a re tsebela pele ketsahalang efe:
'Lefehlo leo la lona na ke ntho ya nnete, e teng?' (2)
- 17.6 Fana ka diketsahalo/maemo A MABEDI a ka sitisang tshwantshiso ena ho bapallwa sebaeng. (2)
- 17.7 Na theho ya lebitso lena 'Ramanaka' e tsamaelana le dikahare tsa terama ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA L

RAMANAKA:	Tloo ke o tshware Tholang ngwanaka ... O tla hlaphohelwa hona jwale ... o ne o nyoruwe ho tlola tekanyo ... Tloo itshwareletse ka nna. Etlo moradinyanaka ... A re kene ka kamoreng ena. Ke hona ka mona he ... Ho jwang? ... Ke re na o ikutlwa jwang?	
THOLANG:	Ke Tholang ... nnnna ... Ke ... ke ... nyoruuwe ...	5
RAMANAKA:	Eke! ... Ha ... Ha ... Eka ntho yane e tla sebetsa. Sala moo ... Ke tla tla ke o bona ha masiu a rwalellana ngwanaka. Ako re nke ke ilo hahlwa ke moya ka ntle. Sephoko sena basadi! Ke eo e kgutla karabo! Ha se tjho sena se bolela hore mosebetsi wa ka o phethahetse! E, nna Ramanaka ke le mong feela. Kajeno ngwanenyana enwa ke enwa o batlile a nntswa ka tlase. Ha ke ne nka dumela ho mo phekola le ho mo fehlella, ho ne ho tla tswa ngaka ya popota, e mphethang le ka methokgo! Ke ka hona ke mo tsherehantseng ka mane ... Ha ... ha ... ha ... ha ... E, o tla tsherehana jwalo matsatsi a mararo a sa bue, a sa je, a sa etse letho, ho fihlela a bolawa ke tlala. Ke Ramanaka ke le mong, mme nke ke ka dumella ho tla phutlwa ka mesenyana mona ke bananyana ba kang Tholang tjena.	10 15

- 17.8 Fana ka lebaka le neng le etsa hore Ramanaka a jelle Tholang mona. (1)
- 17.9 Bolela sepheo sa Ramanaka sa ho nwesa Tholang moriana o mo tsekedisang. Na moriana oo o sebeditse? (2)
- 17.10 Mantswe a Tholang qotsong e ka hodimo a re senolela maemo afe a ditaba? (2)
- 17.11 Mongodi o sebedisitse boipuiso qotsong e ka hodimo ho re senolela eng ka semelo sa Ramanaka? (2)
- 17.12 Tshwantshiso ee ke ya mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.13 Sekaseka ka tshetshefo leeme le hlahang boipuisong ba Ramanaka qotsong e ka hodimo. (3)

[25]

POTSO YA 18: POTSO E TELELE YA MOQOQO**HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

'Molefi tsoha, mme o se ke wa leka wa roballa ruri hobane letsatsi kgale le phahame.'

Mantswe ana a Mofammere a tiisa ntlha ya hore mara ha a se na dihlwela a a wela. Hangata motho o tsoswa borokong ke batho ba bang ho mo eelliswa kotsi eo a tobaneng le yona. Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona o itshetlehile ka ditaba tsa Mofammere ha a ne a lemosa Molefi.

Mogogo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 19: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Bala qotso ena ka tlhoko ebe o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA M

MOJABENG:	Bua feela ntjhanyana o se ke wa tshaba letho.	
MOLEFI:	Ntate, kwana le nna ke thabile haholo ha e le mona ketelo ya ka e tobane le letsatsi lena. Ke re ke thabile hobane seo ke tlang ho se bua ke tla se bua bohle ba amehang ba le teng.	
KGOLWANE:	Molefi, araba potso ya ntatao o ke o tlohele ho nna o bua dintho di hana ho fela. Kapa ha o na tijelete ya ho lefella bohadi monna?	5
MOLEFI:	Malome, ke kopa tshwarelo le pele ke bua. Mohlomong puong ya ka ke tla shebahala eka ke a le tella empa ho se jwalo. Ka bokgutshwane nka re kajeno lena ke ne ke tletse hae mona ho tla le bolella le ntate hore ha ke sa batla ho nyala Montsheng.	10
KGOLWANE:	Hao! Molefi! O reng jwale na?	
PITSO:	Ha ke a utlwa hantle! O reng Molefi? Ako phete hape!	
MOLEFI:	Ntate, ke re ha ke sa batla ho nyala Montsheng.	
PITSO:	Molefi! O se ke wa ba wa leka wa bapala ka rona! Nke ke ka bitsetsa sware bosawana lapeng mona! Heng ke wena ya neng a re re yo o kopela Montsheng!	15

19.1 Bolela lebaka la ketelo ya Molefi ha habo. (1)

19.2 Ke eng e re bolellang hore Molefi o bapala ka boPitso? (2)

19.3 Akaretsa diketsahalo tse entseng hore Molefi a fumane kotsi ya koloi. (2)

19.4 Hlalosa hore mantswe ana a Mapetla a ntshetsa kgohlano pele jwang.

'Maemo ana a Molefi a ke ke a tlotlolla ditloholwana tsa rona ka mokgwa tsela e tjena'. (2)

- 19.5 Hlalosa seabo sa Molefi le Mapetla ka hara buka. (2)
- 19.6 Na theho ya lebitso lena 'Molefi' e tsamaelana le dikateng tsa buka. Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA N

MORONGWE:	Hei! Nna o se ke wa mpitsa Mmabatho! Ho tloha neneng o se o sa tsebe hore lebitso la ka ke Morongwe? O mpoella ka batho? Ke batho bafe bao o buang ka bona? Hona ke na le taba le ...	
MOJABENG:	Ke lerata la eng leo le le entseng? Batho ba tla re le jewa ke eng?	
DISEBO:	Ow-ele Mmabatho, ha ho ke be ho etswe jwalo. Mosadi ha a na le qabang le monna wa hae ba lokisetsa ditaba lekunutung. Ke eng le sa ye ka tlong ela e kgolo ho ya lokisetsa ditaba ka teng? Molefi, molato ke eng? Ke ...	5
MORONGWE:	Helang basadi! Ekaba lefetwa le la mosatsana le nkutlwang? Disebo o se ke wa iketsa betere ka nna! Hona ho tloha neneng o sa tsebe hore lebitso la ka ke Morongwe? O mpoella ka ditaba tsa monna le mosadi? O tsebella kae hore monna le mosadi ba lokisetsa ditaba lekunutung empa o sa nyalwa? O se ke wa nna wa pota ka monna mona! Banna o ba botse nna! O nahana ...	10
DISEBO:	E! o bua nnete ha o re ke o botse banna! O baehlotse o le tjena! Ke bolela yena mohlola a di etsa!	15

- 19.7 Qotsa polelwana kapa polelo ho tswa qotsong e nnetefatsang hore Morongwe o a tella. (1)
- 19.8 Ke sefe se neng se tsekwa ke Morongwe le Disebo qotsong e ka hodimo? (2)
- 19.9 Bolela hore mantswe ana a Morongwe a re hopotsa ketsahalo efe ka hara tshwantshiso ena. (2)
- 'Banna o ba botse nna!' (2)
- 19.10 Mongodi o sebedisitse puisano e ka hodimo ho re senolela maemo afe a ditaba? (2)
- 19.11 Tshwantshiso ee ke ya mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.12 Ditaba tsa qotso ee di mothating ofe wa buka? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.13 Karaburetso ya pono e sebedisitsweng ke mongodi moo Molefi a kopanang le Nthwa bosiu, e qholotsa maikutlo afe ho wena? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

[25]

POTSO YA 20: POTSO E TELELE YA MOQOQO**LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba**

Ho na le maikutlo a reng Naledi o dihetswe ke Seipati hore a iphumane a le mathateng ao a iphumanang a le ka hara ona.

Dumellana kapa o hanane le mohopolo ona.

Mogoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 21: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA O

NALEDI:	(O a hlwephetsa) Ke a tseba ebile ke a utlwisisa hore mohlomong aubuti Tsietsi o o sitetswe, empa ke wa ka mangole hle, ntate Mohlouwa. Ke re thupa ha e shape fatshe bo!	
MOHLOUWA:	O a tseba hoja o ne o tseba hore ke feroha dibete jwang ha o bua ka otseotse eo ya hao ya monna, o ne o ke ke wa bua pelo e le kgateane tjena. Ha ke sa batla ho utlwa letho ho tswa ho wena le Tsietsi.	5
NALEDI:	E le hore hantlente Tsietsi o o entseng se sekana ha o mo nena hakanakana, ntate?	
MOHLOUWA:	Potso eo ya hao o ka be o e lebisitse ho yena ka sebele.	
NALEDI:	Na le teng ha nka ka sekehela kopo ya hao tsebe o tla nne o mene phatla tjena, ntate?	10
MOHLOUWA:	O bolela jwang ha o re o batla ho sekehela sello sa ka tsebe?	
NALEDI:	Athe o itseng ho nna mane mmileng? Hakere o itse ha ho etsahala hore ke fetole maikutlo ke o letsetse hore ...	
MOHLOUWA:	Helang banna! Ka mantswe a mang o batla ho mphuthollela sefuba sa hao hore feela ke busetse monnao mosebetsing?	15
NALEDI:	Ee, ha e le hore ke sona seo o se batlang ke se ke itse thato ha ho phethahale ya hao, ntate.	

- 21.1 Fana ka lebaka le neng le etsa hore Naledi a iphumane a le kantorong ya Mohlouwa. Qotsa ho tswa temeng ho tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.2 Na Tsietsi o ne a fela a sitetswe Mohlouwa jwalo ka ha Naledi a bolela? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.3 Hlalosa hore mantswe ana a Mohlouwa 'o batla ho mphuthollela sefuba sa hao' a re bolella eng ka maikemisetso a Naledi. (2)
- 21.4 Hlalosa hore mantswe ana a Naledi a ntsheditse kgohlano pele jwang.
- 'Na le teng ha nka ka sekehela kopo ya hao tsebe o tla nne o mene phatla tjena, ntate?' (2)

- 21.5 Ke hobaneng ha mongodi a rehile Seipati lebitso leo tshwantshisong ee? (2)
- 21.6 Sekaseka seabo sa Mohlouwa le Tsietsi bao mongodi a ba sebedisitseng ho totobatsa mookotaba wa hae, e leng kgohlano dipakeng tsa borui le bofutsana. (3)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA P

TSIETSI:	(<i>O mo kena hanong.</i>) Kwala lehahanyana leo la hao leo o le bitsang ka hore ke molomo, mmankgoshepe towe! (<i>O a kgaruma.</i>) Ke kgale o ntshotla moyeng ho lekane, ntate Mohlouwa, mme kajeno ke nako ya hore ke busetse molamu sefateng. O ntebetse mosebetsing le hoja ke ne ke le mohlanka wa hao ya kgabane. Ho e na le hore o kgaohane le nna ka kgotso, o bona hore o nkamohe mosadi wa ka eo ke mo ratang. O qetwa feela ke meharo, monnamoholo towe, mme moputso wa hao ke lefu!!	5
NALEDI:	(<i>O a lla.</i>) Tsietsi, ke kopa o ntshwarele hle, moratuwa, ke ne ke sa ikemisetsa ho o kgopisa.	
TSIETSI:	(<i>O supa Naledi ka monwana.</i>) Wena o thole o re tu! Hoba ha ke batle letho le wena. Ke kgale ke bona ka ho rata ho nyenyelepa ha hao lapeng mane hore ntho e kgolo eo o neng o e etsa sephiring, mosadi. (<i>O sekisa meokgo.</i>) Le jwale ke ne ke o rata ho feta ntho tsohle lefatsheng mona. Naledi, mme wena o bone hore o ntebohe ka ho kopanela diphate le bontate Mohlouwa!	10

- 21.7 Fana ka dintho tse pedi tse bohloko tseo Mohlouwa a di entseng Tsietsi. (2)
- 21.8 Bolela hore mantswe ana a Tsietsi a reng 'kgale o ntshotla moyeng' a re hopotsa ketsahalo efe ka hara tshwantshiso. (1)
- 21.9 Maikemisetso a mongodi ke afe a hore Mohlouwa a teane le Naledi tseleng? (2)
- 21.10 Tshwantshiso ee ke ya mofuta ofe? Hlalosa. (2)
- 21.11 Pheleu ke sebakadi sa sehlooho kapa sa tlatsetso? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.12 Karaburetso ya pono e sebedisitsweng ke mongodi ha Tsietsi a ne a tshwere selepe se rothang madi e qholotsa maikutlo afe ho wena? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80